

За шкалою „Упередження” високий рівень притаманний 28,3% респондентам, які схильні до стереотипізації образу інваліда, неадекватного його сприйняття та неможливості об'єктивно бачити образ людини з функціональними обмеженнями. Як приклад „Щоб не викликати упереджене ставлення, інваліди повинні прагнути бути такими ж як і здорові люди”.

Середній рівень проявляється у 1,2% респондентів, в яких наявні певні стереотипні погляди щодо інвалідів, однак вони в значній мірі не викривлюють уявлення про людину з фізичними обмеженнями та не призводять до її дискримінації.

Низький рівень за даною шкалою характерний для 10,5% опитаних, які здатні адекватно оцінити інваліда, виробити позитивне ставлення до нього, пізнати його індивідуальні характеристики та особистісні властивості: „Щоб не викликати упереджене ставлення інваліди повинні бути самими собою”.

За шкалою „Нерозвинена емпатія” високий рівень притаманний 8,7% опитаних, які не здатні відчувати те, що переживає інвалід, усвідомити його переживання та труднощі, з якими він стикається. Вони є емоційно закритими та відгородженими від людини з особливими потребами, не прагнуть зрозуміти її.

Середній рівень проявляється у 76% респондентів, які схильні до прояву емпатії щодо інваліда в окремих ситуаціях, зокрема, коли інвалідом є близька опитана людина.

Низький рівень за даною шкалою притаманний 15,4% опитаних, яким притаманне співчуття, співпереживання та виражена емпатія до інваліда, позитивне до нього ставлення та здатність досягнути весь спектр його переживань. Для прикладу наведемо такі твердження: „Співчувати інваліду потрібно завжди”, „Інвалід заслуговує на співпереживання, оскільки потребує психологічної підтримки” тощо.

Висновки. Отримані результати на репрезентативній вибірці (n=1450) в ході проведеного експериментального дослідження з використанням методики „Незакінчених речень” дозволяють констатувати факт інтолерантного ставлення до інвалідизованих у середньому в 10-12 % населення. Тобто, практично кожна десята людина є носієм рис гандикапності. Нажаль лише близько 20 % респондентів схильні толерантно сприймати та ставитись до людей з особливими потребами, що є свідченням неготовності суспільства до прийняття людей з інвалідністю.

Перспективним напрямком дослідження є розробка та впровадження психокорекційної програми подолання проявів гандикапності та інтолерантності стосовно інвалідизованої частини населення.

Література

1. *Психологія інвалідності: хрестоматія* / сост. О. В. Краснова. – М. : МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2011. – 352 с. – (Серія „Бібліотека психолога”).
2. *Ставицький О. О. Психологія гандикапізму. Монографія.* / О. О. Ставицький – Рівне, „ПринтХаус”, 2011. – 376 с.

В статтє содержательнo интерпретируются результаты эмпирического исследования изучения проявлений гандикапности по отношению к людям с особыми потребностями с помощью методики „Неоконченных предложений”.

The article gives the content interpretation of the handicap displays empiric study research in relation to people with the special necessities by means of methodology of "unfinished suggestions".

©2012 р.

В. П. Ходан (м. Переяслав-Хмельницький)

ПАРАПСИХОЛОГІЧНА ТЕРАПІЯ В ПОПЕРЕДЖЕННІ ХВОРОБ НООГЕННОЇ СИМПТОМАТИКИ

Постановка проблеми. Кінець ХХ століття знаменував себе не лише досягненнями у розвитку новітніх космічних та комп'ютерних технологій, а й стрімким зростанням хвороб ноогенної симптоматики серед населення нашої планети. Психотерапевти зіштовхнулися із цією проблемою навіть в країнах, які вважалися інтелектуально відсталими, де більшість захворювань носили психосоматичний характер. З'ясовуючи причини фрустрації розумових здібностей людей учені дістали висновку - комп'ютерна й інтернет залежність провокують виникнення порушень ментальної сфери. Для того, щоб уникнути розповсюдження цієї хвороби необхідно сформувати у свідомості людей культуру засвоєння різнобічних знань. Санація мислення й допомога у розкритті інтуїтивного каналу для отримання необхідних знань зі сфери Позасвідомого повинні стати пріоритетом у роботі психотерапевта. Для цього необхідно підготувати спеціалістів, які у своїй практичній діяльності будуть використовувати парапсихологічні (трансцендентальні) методи терапії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Винесену для розгляду проблему вивчали такі вітчизняні й закордонні дослідники як: Л.Л.Васильєв, О.П.Дубров, В.Н.Пушкін, В.В.Налімов, А.Г.Асмолов, Ю.П.Орлов, О.Р.Лурія, І.М.Коган, С.Н.Смірнов, В.П.Зінченко, О.Н.Панченко, О.І.Бєлік, Ю.В.Ореф'єв, Т.І.Ахмедов, А.В.Алексєєв, О.А.Андрєєв, Б.В.Богомислов, О.С.Прангішвілі, О.Є.Шерозія, В.С.Біблер, В.Ф.Бассін, К.Юнг, С.Гроф, І.Якобі, Дж.Мерфі, М.Еріксон, Ф.Капра, Р.Ассаджолі, А.Маслоу, Р.Уолт, Дж.Мішлав та інші.

Мета написання статті - сприяти поширенню парапсихологічних знань серед широких мас населення, санації мислення й впровадженню в психотерапевтичну практику технологій та методів, які передбачають трансценденцію свідомості людини у сферу колективного Позасвідомого.

Виклад основного матеріалу. Більшість людей звикли вважати, що наше здоров'я залежить від харчування, медицини, екології, міжособистісних відносин, тощо. Але мало хто думає, що наше здоров'я, перш за все, залежить від особистої життєвої філософії, яка складає принципи нашого мислення. Буденне мислення сучасної людини можна назвати нормально-патогенним, бо все про що б вона не думала породжує емоційний стрес й конфлікт із самим собою, оточенням, зі

всіма відповідними наслідками для здоров'я. По великому рахунку ми будемо говорити не про людські хвороби, а про людину, як хворобу. Усі чули вислів: «Людина є те, що вона мислить», а оскільки мислить вона патогенно, то, відповідно, й є сама по собі хворобою. Знайомі ми й із іншим твердженням: «Кожен із нас сходить з глузду по-своєму», тому надамо нашому безглузду наукову термінологію й назвемо його «хворобою ноогенної симптоматики». Ю.М.Орлов розробив альтернативні принципи здорового мислення й назвав його «саногенним мисленням» (СГМ) [10, 21]. В.Франкл дослідив проблему хвороб ноогенної симптоматики й дістав незаперечного висновку - причиною їх виникнення є «екзистенційний вакуум», який утворюється внаслідок втрати сенсу свого життя. Екзистенція – це унікальне особистісне єство людини, яка містить у собі фізіологічну, психоемоційну та духовну неповторність особистості [15].

Спостерігаючи за нормальними й патологічними проявами людської душі, учених вже не задовольняли механістичні методи психоаналізу та біхевіоризму. Проявом цього незадоволення стало виникнення екзистенційної психології, яка мала генетичну спорідненість із екзистенційною філософією. Екзистенціалізм чи філософія існування виник як ірраціоналістичний напрям й походить від релігійної філософії С.К'єркегора та феноменології Е.Гуссерля. До його представників відносяться: М.Гайдеггер, Ф.Хайнеман, К.Ясперс, М.Бубер, Ж.-П.Сартр, Г.Марсель, Х.Ортега-і-Гассет, А.Камю, М.Бердяєв, Л.Шестов та інші. Екзистенційну психологію представили: Р.Мей, Р.Страус, Р.Кун, М.Босс, Р.Сміт, Л.Бінсвангер, Е.Мінковські, В.Франкл, Дж.Бугенталь, А.Кемпінські та інші. Основний зміст екзистенціалізму надзвичайно важко визначити, бо він характеризується значною кількістю поглядів, відтінків, напрямів, відсутністю одностайної думки, але в цілому, характеризуючи людину, екзистенціалізм ігнорує соціальне середовище, у якому людина живе. За методом екзистенційного аналізу, запропонованого Л.Бінсвангером, істинне буття особистості виявляється завдяки заглибленню її у себе із ціллю обрати не залежний ні від чого зовнішнього «життєвий план». Центральна тема екзистенційної психотерапії - неминучість смерті [14, 87]. Єдиний засіб бути відвертим із самим собою – постійно усвідомлювати неминучість своєї смерті, тобто перебувати у особливому стані свідомості. В.Франкл вважає, що пошук сенсу життя можливий лише за умов активного включення людини у різнобічний потік життя. Практика його метода логотерапії націлена на те, щоб допомогти людині набути втрачений нею смисл без нав'язування їй терапевтом своїх смислів. Для цього використовується метод сократичного діалогу. Одним із головних джерел смисла у практиці логотерапії виступає релігійна віра, а базовими є онтологічні характеристики людини: здібності до самоусунення й самотрансценденції. Узагальнені цінності можуть бути знайдені у одній із трьох сфер: творчості, переживанні й свідомому ставленні до тих обставин, які ми не маємо можливості змінити [15; 14, 333].

У А.Вознесенського є такі рядки: «Может поиски, метанья, не причина тосковать. Может смысл существования в том, чтоб смысл его искать». Людина, яка приймає активну участь у процесах життя й відчуває живий і радісний інтерес до них, ніколи не переймається питанням, чи має життя який-небудь смисл. У цьому свого роду особливому стані свідомості існування сприймається як чудо. «Коли ви розкуті, лотос просвітлення відкриває свої пелюстки. Й не тільки ви, але все існуюче радіє у цьому незрівнянному переживанні. Просвітлення - не ціль; це ваша внутрішня потенційна можливість [11, 295]». Результатом роздумів Г.Сковороди є висновок про те, що смисл життя полягає не в накопиченні знань, а у житті, яке будується відповідно до вимог людського щастя. «Когда дух в челоуькъ весел, мысли спокойны, сердце мирно, то все свѣтло, щасливо, блаженно». Екзистенція (існування) самодостатня, «людина преречина бути щасливою». Розвиток екзистенційної психології активізував й подальший розвиток гуманістичної психології. Оскільки екзистенційна та гуманістична психологія основне значення відводять неповторності, свободі волі й значущості кожної індивідуальності, у них проявляється помітна спорідненість. Обидва напрями містять у собі інтраперсональні та трансперсональні виміри, й можуть вважатися ведучими для розуміння психіки людини як соціальної істоти.

Конфуцій забороняв говорити про вище із тими, хто знаходився нижче середньостатистичного рівня розвитку, а таких людей, на думку більшості дослідників, близько 70 процентів. Вони живуть за принципом «були б гроші, та харчі хороші» чи, як казав Г.Сковорода, «охрещені плоттю, та не облиті смислом». Для решти парapsихологічна терапія (ППТ) показана й є найбільш ефективною, оскільки її потребують інтелектуали («начитані дебїли»), які досягли своєї елітарності у соціумі й відчули на собі, що таке екзистенційний вакуум [8; 13]. Надзвичайно важливо мати чітке уявлення про те, що інтелект не є мудрістю. Інтелект від розуму: він залежить від пам'яті й функціонує завдяки запозиченим знанням, але пам'ять – не показник мудрості. Розум людини є ніщо інше як біокомп'ютер, який розвивався тривалий час. А мудрість – це коли пам'ять замовкає й інтелект не функціонує, коли розум заспокоюється. Мудрість – це те, що знаходиться за межами розуму [11, 159]. Ісус називає розумних людей «злидними духом», бо вони є пошукачами сенсу свого існування, маючи освіченість прагнуть просвітлення. ППТ узагальнює у собі різні напрями й уніфікує їх до кожного конкретного клієнта, в залежності від його особистісних ментально-психологічних характеристик. Звісно, що для того щоб надавати такого роду допомогу потрібні спеціалісти-універсали, яких в Україні, на жаль, не готують [8;13]. Цим можуть пишатися лише країни Заходу. Наприклад, у Швеції парapsихологія офіційно визнана наукою, кафедри парapsихології готують фахівців у найстарішому університеті Скандинавії у місті Лунд, Утрехтському університеті в Нідерландах, Единбургському у Шотландії. У Німеччині Мюнхенський інститут парapsихології випускає практичних психологів, які не поділяються на консультантів, психокоректорів й психотерапевтів, а представлені в одній особі спеціаліста. Основними знаннями у процесі їх підготовки є езотеричні, містичні, віросповідні, теософські системи; йога, тантра, екстрасенсорика, цілительські практики, тощо. Перша половина навчального навантаження відводиться на теоретичні й практичні заняття, друга половина – пізнання своєї внутрішньої істинної сутності. Для цього використовуються медитативні техніки, які не мають нічого спільного із контролем над розумом, тому що будь-яке контролювання означає свого роду пригнічення. Медитація – не є контроль, тому що контроль утворює напругу, а медитація базується на розслабленні. Будь-що-буде – такою є правильна підготовка свідомості до трансценденції у Позасвідоме, де людина миттєво виявляє, що завжди була просвітленою. Самонавіювання, що просвітлення треба *досягти*, блокує саму можливість розкрити його у собі. Тому слід зрозуміти - існує лише три умови для

успішного трансцендування свідомості: розслаблення, спостереження за своїми думками й ніякого судження [11; 16]. Ці умови є характерними ознаками менталітету українців. Американські та європейські дослідники визнають Україну колиською світової парапсихології (згадаємо характерників), але більшість вітчизняних психологів не вважають парапсихологію гідною представницею науки. [3; 7; 8; 13; 15;]. Слово «парапсихологія» означає те, що знаходиться за межами психіки, або «вища» психологія. Можливо тому й рівень життя на Заході вищий, бо мають час подумати про «вище».

Психотерапевтична допомога людям у різних сферах життєдіяльності виконує гуманістичну функцію швидше профілактичного характеру, ніж лікувального й не претендує на роботу із психічно хворими людьми, це прерогатива психіатрії. Так чому ж, попри чималу кількість лікувальних закладів, тенденція росту психоневротиків не знижується? Роман Нікіфорчук, головний лікар Київської психіатричної лікарні імені Павлова, в інтерв'ю газеті «Труд» ще за 19.10.2003 р., констатував – за самими оптимістичними прогнозами кожен п'ятий українець має психічні розлади, а деякі медики стверджують, що половина населення нашої країни має ті чи інші психосоматичні проблеми. Для багатьох людей є характерними так звані прикордонні стани, які до психозів ще не відносяться, але зрив може відбутися у будь яку мить й найбільш вразливими є жінки. За тією ж статистикою в Україні 1, 2 мільони людей є пацієнтами психоневрологічних закладів (лише павловка «втрамбувала» у себе близько 9000 осіб). Реальна цифра буде незрівнянно вищою коли ми врахуємо пацієнтів, що хворіють на СНІД, рак та туберкульоз й, водночас, мають психічні розлади. Однією із причин такого нездужання стала жорстка реконструкція суспільства, що породила безробіття та, як наслідок, важке матеріальне становище значної частини людей, яке є першою й основною потребою особистості за А.Маслоу [14, 796]. Злиденність, у свою чергу, породжує безпорядні статеві відносини, які не завжди й не тільки є наслідком розбещеності, але й засобом виживання, а також відсутність нормальних умов житла та харчування, зневіра у справедливість Закону, тощо. Значною мірою хворобам ноогенної симптоматики сприяє й залежність від телевізора, гральних автоматів, комп'ютера, інтернету, рулетки. Врешті-решт так зване цивілізоване суспільство втратило свій природний зв'язок із інформаційним полем Всесвіту (Богом), езотеричними коренями культурної спадщини своїх предків, перетворилося на бездушних біороботів. Багато у чому цьому продовжує супроводити академічна наука, оскільки дотримується вульгарно-меркантильних догм, які декларує сухою ньютону-картезіанською мовою. Для неї час лишається лінійним, простір - евклідовим, а принцип причинності – безперечним [6]. А за С.Франком дарвінофрейдизм марксистського розливу, із присмаком ветеранарного біхевіоризму, продовжує свою триумфальну ходу.

До прибічників Фрейда, який виводив Позасвідоме із свідомого, та його лібідозно-танатологічного психоаналізу ми можемо віднести Дж.Мерфі та його книгу «Сила вашої підсвідомості». Він пише: «Навчіться навіювати вашій підсвідомості відчуття безпеки, частя й повного здоров'я. Ваша підсвідомість, творчо й в єдності із божественним принципом, потурбується про те, щоб наполегливо навіяний їй поворот до хорошого здійснився... підсвідомість здатна піддаватися навіюванню. Підсвідомість, таким чином, просто реагує на враження, передані їй свідомістю, й навіть не робить будь-яких логічних висновків [9, 42]». Передусім відмітимо, що у контексті цієї цитати підсвідомість читається як Позасвідоме, оскільки є алогічним. А навіяти кому б то не було те, про що він не має ані найменшої уяви та ще й не дружить із логічними побудовами - неможливо. Подібного нерозуміння припускається й О.Андрєєв: «Наше завдання полягає в упорядкуванні снів, які носять неконтрольований характер, пошуку за їхньою допомогою інструментів впливу свідомості на підсвідомість, й навпаки [1, 77]». На думку К.Юнга все, що виникає у свідомості, спочатку не усвідомлюється, й усвідомлення впливає із неусвідомленого стану... усвідомлюється лише те, що входить у зв'язок із Его... пам'ять дозволяє репродукувати Позасвідоме, здійснювати зв'язки із тим, що стало підсвідомим - пригніченим чи відкинутим... *підсвідомий розум й є особистісне Позасвідоме*, через яке колективне Позасвідоме досягає поверхні свідомого. Ми можемо наблизитись до Позасвідомого лише завдяки якостям ендопсихічних функцій, які не контролюються волею. Сфера архетипів – ядро Позасвідомого, занурення у глибини Позасвідомого (божественного), під час сну чи медитації приносить зцілення [14, 44 - 46]. У Г. Сковороди: «Не горит сьно, не касаєсь огня... а веьд истинный человек и бог есть тожде».

Завершимо ланцюжок наших роздумів усім відомою фразою: «Якщо хочете розсмішити Бога, розкажіть Йому про свої плани». Саме свідомість, вербалізувала архетипічний символ. Колективне Позасвідоме, через особистісне Позасвідоме (підсвідоме), надсилає свідомості архетипічний символ (міфологему) у вигляді інформації, яку кожен індивід декодує по-своєму виходячи із свого мовного ореалу, життєвого досвіду, асоціативного мислення, освіти, тощо [14, 997]. Усі ми перекладачі із незрозумілої нам мови Тиші на мову «до безсоромності привабливого проявленого світу». Й, нарешті, не Позасвідоме реагує на враження, а у нашій свідомості виникають враження, які виходять із Позасвідомого. Ми живемо у королівстві кривих дзеркал, різноманітно відбиваючи сприйняту інформацію й розглядаємо не реальну суть речей, а свої проєкції (галюцинації) й кожен по-своєму емоційно їх забарвлюємо. На Сході цей феномен має назву «майя», тобто ілюзія, міраж. Заперечуючи Протагора можемо сказати: «Всі речі не такі, якими вони нам вважаються». О. Хакслі говорив, що: «Світ - це ілюзія, але це ілюзія, яку ми повинні сприймати серйозно, тому що він реальний у міру тієї реальності й у тих аспектах дійсності, які ми здатні осягнути. Наше завдання полягає у тім, щоб прокинутися. Ми повинні знайти засіб виявити усю сукупну реальність у тій її ілюзорній частині, яку наша сконцентрована на самому собі свідомість дозволяє побачити. Не можна жити бездумно, приймаючи свою ілюзію за повну реальність - але не можна жити й занадто глибокодумно, якщо ми хочемо вирватися зі стану сну [5, 35]».

Говорячи про злиття свідомості із Позасвідомим було б великим упущенням не вказати шляху до бажаного тандему. Звернемося до роботи Р. Бекка «Космічна свідомість» де він визначає чотири ступені в еволюції інтелекту для досягнення інтуїтивного осяяння. 1. Розум, що має відчуття (перцепція), тобто станів із відчуттів або чуттєвих вражень; 2. Розум, що має уяви, складається із відчуттів й уяв, іншими словами, що має просту свідомість; 3. Розум, що складається із відчуттів, уяв й понять, тобто, що має поняття або самосвідомість й називає іноді себе свідомим розумом, й, нарешті, 4. Інтуїтивний розум - розум, вищим елементом якого є не уяви або поняття, а інтуїція, тобто в якому проста свідомість й

самосвідомість увінчана космічною свідомістю [4, 37]. Юнг називає це ектопсихічними функціями, які містять у собі: 1) відчуття, 2) почуття, 3) мислення, 4) інтуїцію [14, 44]. Порівняємо це із платонівським міфом про печеру у «Державі», де описані чотири різні духовні стани. 1. Перебування у тенетах на дні печери й сприйняття тіней за істину. 2. Звільнення від тенет й важке сходження по крутим схилам до виходу із печери. 3. Поступове, повільне завоювання бачення істинних предметів, які знаходилися поза печерою й були *осіяні сонцем*. 4. Нарешті, перехід від предметів, які лише осіяні сонцем, до *самого сонця*. «Й тільки нарешті вже, думаю, (полонений, який вийшов із печери) був би у змозі додивитися й споглядати сонце, не відображення його у воді й у відчуженому місці, а *сонце саме у собі, в особистісній його області* (516 Ва). Ці духовні стани є основними термінами внутрішнього досвіду Платона.

В.Джемс із засад внутрішнього спостерігача чи інтроспекції називає це струмком розуму, який містить у собі: відчуття, що виникають у тілі, калейдоскоп емоцій й почуттів та сферу розумової діяльності. На практиці існує постійна взаємодія між відчуттями, емоціями й розумовою діяльністю. Різниця обумовлена лише фокусуванням уваги внутрішнього спостерігача, який завжди стабільний й незмінний, ніколи не може бути ідентифікованим із цими галузями психологічної діяльності. Цей внутрішній спостерігач може не тільки пасивно слідувати, але й в різній ступені впливати на спонтанний потік, послідовність різних психологічних станів, тому що об'єктивне спостереження завжди спонтанне [14, 617]. Звернемо увагу на те, що йде послідовний приріст нового елементу свідомості, оскільки згідно з (УЗК) Універсальним Законом Космосу, вище не виключає нижчого, а містить у собі й взаємодіє із ним, за умов бажання й готовності людини до сприйняття.

В.Казначєєв вважає, що саме на планеті Земля реалізується наша єдність із іншими космічними світами. Така довгоочікувана зустріч із «іншопланетянами» вже давно відбулася: ми, люди Землі, й є її результатом. Можливо, що у міфах, у релігійних уявленнях про безсмертя у інших світах, про переселення душ, про переродження одних організмів, у тому числі й людини, у інші, про відродження життя у майбутньому міститься саме інтуїтивне передчуття космічного безсмертя. К.Цюлковський говорив про те, що майбутнє людства він бачить, як єдиний потік променистої енергії, а І.Радиновська стверджує, що «... есть родник Космического братства. Он истекает Вечностью Добра, И наше Планетарное БОГатство – В содружестве с Ним «завтра» и «вчера». Таким чином, пошуки Абсолюту, входження у всеєдність світового цілого, усвідомлення нерозривних зв'язків із цим цілим – універсумом складають найважливіший лейтмотив роздумів людини про самого себе. У них відобразилась вічна проблема людини, яка визначена позанауковими засобами, у співвідношенні із універсальними цінностями. Все це дозволяє об'єктивно пояснити юнгівське колективне Позасвідоме та ті випадки історичної пам'яті, які мають місце у змінених станах свідомості: психотичних, психоделічних (інтоксикація наркотиками), медитативних, містичних, сновидчих, творчих, клінічної смерті, молитовного екстазу і т.і.

У зв'язку із цим процитуємо вислів Ошо: «Я хочу, щоб ви подружилися із своїм Позасвідомим. Нехай ваша біологія буде задоволена до кінця. Просто спробуйте побачити суть: якщо біологія абсолютно задоволена, немає ніякої боротьби між свідомим та Позасвідомим. Ти стаєш цілим. Це вивільнить у тобі величезний розум, тому що більша частина твого розуму йде на пригнічення. Ти сидиш на вулкані, намагаючись утримати вулкан від виверження. Вулкан почне вивергатися - твоя влада така мала, що вона не може стримувати його вічно; навпаки, коли він почне вивергатися, тебе розірве на стільки маленьких частин, що неможливо буде знову зібрати їх разом [12, 36]». Шизофренік чи як їх називав Г. Гурджієв, - «людина-легіон», вже ніколи не стане повноцінним членом спільноти. Цій категорії пацієнтів не зможе допомогти навіть довгострокова психотерапія, вони стають мешканцями психіатричних лікарень або кінчають життя самогубством. Щоб цьому запобігти, людині, у якій виникла кризова життєва ситуація, не слід зволікати зі зверненням до парапсихологічного терапевта (ППТ).

Одним із дієвих парапсихологічних напрямів є трансперсональна система психотерапії – «Психосинтез», розроблена Р. Ассаджолі. (Картографія особи по Ассаджолі має деяку подібність із моделлю Юнга, оскільки включає духовні галузі й колективні елементи психіки. Такі вчені як Жане, В.Джемс, В.Кречмер та інші також визнавали духовність дійсною й аутентичною силою психіки). Ця система складається із семи динамічних складових: 1. Нижчого Позасвідомого; 2. Середнього Позасвідомого; 3. Вищого Позасвідомого; 4. Поля свідомості; 5. Свідомої самості, чи «я»; 6. Вищої самості й 7. Колективного Позасвідомого. Вища самість - це той аспект індивідуальності, який існує окремо від свідомості розуму й тіла. Видима двоїстість пояснюється тим, що особистісна самість зазвичай не усвідомлює іншої й навіть заперечує її існування; інша ж, Істинна самість, прихована й не проявляє себе в нашій свідомості безпосередньо. Насправді немає двох «я», двох незалежних й відособлених самостей. Є лише самість, яка проявляється на різних рівнях свідомості й самоусвідомлення. Це не нове, інше світло, а проєкція джерела світла. Ці компоненти входять у колективне Позасвідоме [3]. А. Маслоу високо оцінив книгу Р.Ассаджолі, який першим сформулював принципи трансперсональної психології: «Це - надзвичайно важлива книга, яка, поза сумнівом, буде корисна для тих, хто самостійно прагне до повноти самореалізації й розширення сфери свідомості. Я рекомендую її також психотерапевтам, які у своєму розумінні людини намагаються вийти за межі симптоматики психопатології [3]». Науковість «Психосинтезу» відмітив й С.Гроф: «Загальними для підходу, описаного у цій книзі, й для психосинтезу є духовний й трансперсональний акцент, концепції надсвідомості й колективного Позасвідомого та поняття про те, що певні стани, що нині вважаються психотичними, правильніше розглядати як духовну кризу, у якій закладена можливість росту й трансформації особи [6, 215]». Докладніше це питання розглянуто у книзі К.Гроф та С.Гроф «Духовний кризис. Когда преобразование личности становится кризисом».

Не меншої уваги заслуговує й синтетична психотерапія В.Кречмера, в основі якої покладена єдність біологічних, психологічних й духовних процесів. Згідно цьому допомога психотерапевта повинна бути відповідною даній триєдиній структурі й простиратися від усунення симптомів хвороби до підготовки розуміння сенсу життя. Духовне (особистісне, метафізичне) не підлягає законам біологічного та психологічного й не залежить не від конституції тіла, не від душевних якостей людини. Такий розгляд духовних процесів потребує залучення релігійних та філософських систем, які визнають

парапсихологічні процеси божественної природи. Однією із найважливіших передумов терапії Кречмер вважає віру психотерапевта в стихійну силу божественної природи, яка міститься у духовному русі людини. Невротичні й деякі психотичні розлади, у тому числі розлади при шизофренії, він пояснює існуванням основної проблеми - порушенням у співвіднесенні процесів біологічного й духовного визрівання. Кінцеву мету роботи терапевта Кречмер бачить в усвідомленні клієнтом сенсу свого існування [14, 823].

Підведемо ризик. Чому в психології використовуються терміни підсвідомість, надсвідомість й зверхсвідомість? В основі є свідомість, а префікси: під, над, зверх, відбивають дещо абстрактні поняття. Це співзвучно визначенню душі в психології, як «деякої субстанції», а якої саме? Позасвідоме виключає наявність рефлексії (інтелекту), ми маємо справу із інтуїцією. Позасвідоме (інтуїція) - нескінченне, непрявлене, невербальне, те, що було спочатку. Свідомість (інтелект) - ієрархічна (від ідіота до генія), похідна від Позасвідомого й ми можемо лінійно збудувати графік рівня інтелектуальності усьому людству, удавшись до методів психодіагностики. Можливо буде доцільним залишити у науковому лексиконі лише два терміни: свідомість (авід'я - санскр.) й Позасвідоме (Від'я – санскр.), тим самим сприяти зближенню порозуміння між Заходом та Сходом [12]. А зараз й визнати Г.Сковороду першим українським психологом, який запевняв, що усе складається із двох натур : видимої й невидимої, тварної й Божественної - відповідає свідомості й Позасвідомому. У М.Кбала це лунає так:

Есть знанья, что ниспосланы, - на небе их исток,

А есть земные знания – мышления итог.

Позасвідоме *містить* у собі ЗНАННЯ без знань (рефлексії); самодостатнє, повне, безмежне й, водночас, завершене. Немає нічого такого про що ми не можемо знати, просто воно ще не попадало у поле нашого зору (не зацікавило), а залишилось на периферії свідомості. Вузкість нашої свідомості складає 160 біт інформації за 10 секунд (проміжок часу, який ми сприймаємо як «зараз») [16, 46]. Досягти паранормального стану ми можемо виконавши чотири умови: відключити емоції, гармонізувати коливання нашого тіла, заповнити свідомість змістом одного слова (мантри), узагальнити різнобічну інформацію в одну [11; 16, 48]. Але Г.Сковорода говорить: «Якщо хто не народжений породою із отої вишньої країни (Позасвідомого – авт.), то не може знайти отого шляху й зійти у гірне». А коли людина, яка не готова сприймати вищі енергії Космосу, намагається штучно відкрити у себе канали зв'язку (чакри) із Позасвідомим (парапсихологічним), вона набуває безліч ноогенних хвороб й потребує парапсихологічної терапевтичної допомоги.

Висновки. Лише за допомогою інтуїції людина зможе відчутти різницю між інтелектом, логічним мисленням й безмежною сферою духу. Логіка – це те, як пізнає реальність розум; інтуїція – те, як переживає досвід реальності дух. Всім нам притаманна природна здібність до інтуїції, але соціальна обумовленість й формальна освіта часто-густо працює проти неї. Нас навчають ігнорувати особистісні інстинкти (інтуїцію) замість того, щоб розуміти й використовувати їх як основні для особистісного зростання й розвитку. Й у процесі цього ми підриваємо самі корені своєї вродженої мудрості, якій було предначертано розквітнути в інтуїцію. Ми можемо навчитися розрізняти між істинними інтуїтивними прозріннями й тим, що наша свідомість інтерпритує, сприймає бажане за дійсне. Завчасна допомога парапсихологічного терапевта людині, яка страждає від зарозумілості – «словесного проносу» чи, навпаки, не може висловитись без клавіатури комп'ютера, дозволить їй по-новому поглянути на своє життя, звільнитися від стереотипного мислення й забобонів, які сковують людину, заважають їй насолоджуватись життям у всій повноті. Людина щаслива настільки, наскільки вона сама вирішила бути щасливою.

Література

1. Андреев О.А. Тренировка ясного сознания и управление сном / О.А.Андреев. – Ростов н/Д.: Феникс, 2003. – 176 с., цв. вкл.
2. Асмолов А.Г. На перекрестке путей к изучению психики человека / А.Г.Асмолов // Бессознательное. – Новочеркасск, 1994. – С. 51 – 59.
3. Ассаджоли Р. Психосинтез / Роберто Ассаджоли. – М.: «Рефл бук», К.: «Ваклер», 1997. – 320 с. Серия «Актуальная психология».
4. Бекк Р.М. Космическое сознание / Р.М.Бекк. – М.: Изд-во Ассоциации Духовного Единения «Золотой век», 1994. – 468 с.
5. Вандерхилл Э. «Мистики XX века»: энциклопедия / Элизабет Вандерхилл. М.: «Миф» - «Локид», 1996. – 522 с.
6. Гроф С. За пределами мозга: Рождение, смерть и трансценденция в психотерапии / Станислав Гроф. – М.: ООО «АСТ», 2004. – 497 с.
7. Дубров А.П., Пушкин В.Н. Парапсихология и современное естествознание / А. П. Дубров, В. Н. Пушкин. – М.: СП «Соваминко», 1989. – 280 с.
8. Коган И.М. Парапсихология и некоторые её проблемы / И.М.Коган // Парапсихология в СССР. – 1992.- № 2 (4). – С. 2 – 11.
9. Мерфи Дж. Сила вашего подсознания / Джозеф Мерфи. – Ростов н/Д.: Феникс, 2004. – 352 с.
10. Орлов Ю.М. О принципах здорового мышления / Ю. М.Орлов // Материалы научно-педагогической конференции. - Киев, 1995. – С. 21 – 25.
11. Ошо. Мастер. Размышления о преображении интеллектуала в просветлённого / Бхагаван Шри Раджниш. – К.: «София», 1998. – 590 с.
12. Ошо. Интуиция. Знание за пределами логики / Бхагаван Шри Раджниш. – СПб.: ИД «Весь», 2002. – 185 с. – («Ключи к новой жизни»).
13. Смирнов С.Н. К вопросу реальности явлений, изучаемых парапсихологией / С.Н.Смирнов // Парапсихология и психофизика. – 1992.- № 3 (5). – С. 32-36.

14. *Психотерапевтическая энциклопедия* / Под ред. Б.Д.Карвасарского. – СПб.: Питер, 2002. – 1024 с. – (Серия «Золотой фонд психотерапии»).
15. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник / Виктор Франкл. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
16. Эзотерика. Т. 3. Парапсихология: учебный курс Мюнхенского Института Парапсихологии. – М.: ТОО «Транспорт», 1993. – 672 с., с илл.

В статье осуществлён теоретический анализ состояния современной психотерапии и эффективности её использования. Обосновывается целесообразность интеграции различных направлений и методов терапевтической помощи для предупреждения болезней неогенной симптоматики. Определяются действенные пути преодоления экзистенциального вакуума и раскрытия космического сознания.

The theoretical analysis of the state of modern psychotherapy is carried out in the article. Expedience of integration of different directions and methods of therapeutic help is grounded for warning of illnesses of neogene symptomatics. The effective ways of overcoming of existential vacuum and opening of space consciousness are determined.

©2012 р.

В. І. Шебанова (м. Херсон)

ПРОБЛЕМАТИКА МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ

Постановка проблеми. Сучасна ситуація соціального розвитку характеризується значними змінами в суспільно-політичному, економічному й духовному житті українського народу. Ці зміни породжують неоднозначні суперечливі тенденції. З однієї сторони Україна прагне до національного відродження, до відмови від устояних стереотипів мислення й поведінки, розвитку активного, творчого й перетворюючого відношення у всіх сферах діяльності. У той же час, існування політичних і економічних протиріч, при всій їхній розмаїтості, привели до падіння виробництва, погіршення соціального середовища, різкого зростання шкідливих психологічних впливів. Все це призвело до значного поширення нервово-психічних та соматичних захворювань, у механізмі яких велику роль грають емоційні фактори, тобто хвороб, які називають психосоматичними (Д.М.Ісаєв, Б.Д.Карвасарський, І.Г.Малкіна-Пих та ін.) [2; 3; 4]. До кола цієї патології прийнято включати різноманітні порушення функцій органів та систем, до того ж останнім часом коло даної патології розширилося, і до «класичних психосоматозів» (нейродерміт, бронхіальна астма, виразкова хвороба, неспецифічний виразковий коліт, інфаркт міокарду та ін.) приєдналися порушення харчової поведінки. Оскільки в основі психосоматичних захворювань полягають порушення функціонування механізмів психологічного захисту, то виникає необхідність вивчення системи захисного реагування організму.

Проблема захисної поведінки постає перед дослідниками питань клінічної психології, психології управління, психології розвитку, з нею стикаються психотерапевти, педагоги, менеджери та інші професіонали. Серед багатьох відомих дослідників проблеми психологічного захисту слід згадати Ф. Бассіна, Ю.Захарову, М.Кляйн, Ж.Лапланш, Г.Ліндсея, Ж.-Б.Панталісю, З.Фрейда, А.Фрейд та ін.

Захисні механізми психіки виникають у ранньому дитинстві та розвиваються впродовж життя. Вони представляють собою пристосувальні процеси, властивості, якості, яких особистість набуває в процесі соціалізації. Отже, механізми психологічного захисту ніби оберігають усвідомлення особистістю різного роду негативних емоційних переживань та перцепцій, сприяють збереженню психологічного гомеостазу, стабільності, вирішення внутрішньоособистісних конфліктів і протікають на несвідомому та підсвідомому рівнях [5; 6].

Мета захисту - *ближня* (зберегти позитивний стан) та *далека* (втримати такий стан як можна довше).

Захисту можуть піддаватися мотиваційні утворення (бажання, переваги, смаки), когнітивні структури (світогляд, думки, знання), поведінкові паттерни (звички, уміння, стиль поведінки або діяльності).

Ефективність психологічного захисту – суперечлива: з одного боку, він сприяє адаптації людини до власного внутрішнього миру, але при цьому, з іншого боку, може погіршити пристосованість до зовнішнього соціального середовища.

На сьогоднішній час у психологічній літературі наводиться інтерпретація захисних механізмів з різних теоретичних позицій; також нерідко зустрічаються відмінності при описанні їх феноменологічних проявів.

Мета даної статті розкрити основні сучасні теорії та підходи до визначення проблеми психологічного захисту, розкрити сенс механізмів захисту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пріоритет у постановці проблеми психологічного захисту у вітчизняній літературі належить Ф.В.Бассіну. Заслуга цього вченого у тому, що він поставився до явища захисту не як до наукового артефакту психоаналізу, а як до реально існуючого психічного феномена, який має право на існування й на наукове дослідження [1].

Для Ф.В.Бассіна й ряду інших психологів та медиків (Б.Ф.Зейгарник, А.А.Налчаджяна, О.Т.Соколової та ін.) психологічний захист є нормальним та повсякденно працюючим механізмом людської свідомості, який спрямований на запобігання розладів поведінки й фізіологічних процесів не тільки при конфліктах свідомого й несвідомого, але й при зіткненні цілком усвідомлюваних, але афективно насичених установок (за В.І.Шебановою, С.Г.Шебановою) [9]. Ф.В.Бассін включає до складу механізмів захисту створення у більш широкому у значенні відношенні установки, яка спрямована на нейтралізацію нереалізованої за якихось причин афективно насиченої установки.

У полі дії нової установки знімається протиріччя між первісними прагненнями й перешкодою, при цьому первісне прагнення, як мотив, перетворюється й знешкоджується. При такому визначенні психологічного захисту знімаються негативні моменти у психозахисній регуляції поведінки, ігнорується той важливий для оцінки особистості факт, що психозахист є